

ZESZYTY NAUKOWE WYŻSZEJ SZKOŁY PEDAGOGICZNEJ W BYDGOSZCZY
Studia Pedagogiczne 1980 z. 6

Tadeusz Gebler
Andrzej Tchorzewski
WSP Bydgoszcz

ROLA ORGANIZACJI MŁODZIEŻY SZKÓŁ PONADPODSTAWOWYCH
W KSZTAŁTOWANIU POSTAW PATRIOTYCZNYCH UCZNIÓW

Problematyka wychowania patriotycznego jest nierozzerwalnie złączona z działalnością Związku Harcerstwa Polskiego od początku jego istnienia¹. W różnych okresach działalności Harcerstwa inny nadawano zakres i treść pojęciu "patriotyzm". Uwarunkowane było to sytuacją społeczno-polityczną kraju. Jednakże najlepsze tradycje wychowania patriotycznego w tej organizacji zachowane zostały do dzisiaj. Współczesnemu patriotyzmowi, w warunkach państwa socjalistycznego, nadajemy następujące znaczenie: jest to postawa wyrażająca się "... miłością i przywiązaniem do ojczyzny, czynną i twórczą troską o jej rozwój i dobro, poczuciem solidarności i więzi kulturowej z własnym narodem, a także gotowością do poświęceń i obrony ojczyzny w razie potrzeby. Patriotyzm ten łączy się ściśle z internacjonalizmem i solidarnością z bratnimi narodami socjalistycznymi"².

Analiza podstawowych dokumentów programujących działalność Harcerskiej Służby Polsce Socjalistycznej pozwala wnosić, że wychowanie patriotyczne stanowi integralny składnik celów realizowanych przez tę organizację uczniowską³. Dotychczasowa prezentacja materiału empirycznego, zebranego w trakcie badań nad wychowawczą rolą organizacji młodzieżowej, sugeruje, że organizacja ta posiada wiele możliwości w zakresie kształtowania postaw patriotycznych, że może ona w bardziej pogłębiony sposób uzupełniać w tym zakresie oddziaływanie szkoły. Na szczególne podkreślenie zasługuje dobrowolność podejmowanej pracy, brak przymusu, atrakcyjność zajęć, a także stwarza-

nie szerokich możliwości uczestniczenia w aktualnym życiu społeczeństwa polskiego.

W artykule tym zajmiemy się trzema zasadniczymi kwestiami, a mianowicie: formami i metodami pracy szczeptu w zakresie kształtowania postaw patriotycznych harcerzy, świadomością patriotyczną młodzieży jako odzwierciedleniem intencjonalnej pracy wychowawczej w tym zakresie oraz działalnością organizacji na rzecz obrony kraju.

1. F o r m y i m e t o d y p r a c y s z c z e - p u H S P S w z a k r e s i e k s z t a ł - t o w a n i a p o s t a w p a t r i o t y c z n y c h h a r c e r z y

W planie pracy drużyn szczeptu HSPS przy Technikum Gastronomicznym na rok szkolny 1975/76 czytamy, że "wychowanie patriotyczne realizowane będzie przez wzbudzanie poczucia dumy narodowej w ciągu całego roku, zgodnie z kalendarzem rocznic, dzięki takim formom, jak: apele, kominki, wieczornice, warty honorowe itd"⁴.

Odpowiedzialni za realizację tego zadania są drużynowi.

Planowa, systematyczna i ciągła obserwacja pracy szczeptu pozwala stwierdzić, że lakonicznie sformułowane zadania w zakresie wychowania patriotycznego były ciekawie i skutecznie realizowane tak przez młodzież, jak i jej opiekunów.

Do najważniejszych form, dzięki którym kształtuje młodzież własne postawy patriotyczne zaliczyć można przygotowanie i udział w uroczystościach państwowych i świętach organizowanych w szkole.

Uroczystościami tymi były:

- 1/ Dzień Wojska Polskiego,
- 2/ Dzień Nauczyciela,
- 3/ Rocznica Wielkiej Socjalistycznej Rewolucji Październikowej,
- 4/ Święto Zmarłych,
- 5/ Dzień Górnika,

- 6/ Rocznica wyzwolenia Bydgoszczy,
- 7/ Dzień Kobiet,
- 8/ Dzień Milicji i ORMO,
- 9/ 1 Maja, Święto Pracy i Dzień Zwycięstwa.

Do wszystkich tych uroczystości włączała się cała młodzież szkolna, jednakże rolę inspiratora i głównego organizatora pełnili harcerze. Wymienione święta poprzedzało często długie i skrupulatne przygotowanie akademii ogólnoszkolnych, apeli porannych, wieczornic lub kominków harcerskich. Niektórym uroczystościom, np. rocznicy wyzwolenia Bydgoszczy, towarzyszyły zaciągnięte warty harcerskie przy grobach poległych lub pomordowanych.

Na uwagę zasługuje udział młodzieży, zrzeszonej w organizacji, w uroczystościach narodowych i międzynarodowych. Występując na zewnątrz w zwartych, organizacyjnych szeregach, dorastający silnie przeżywają poczucie solidarności z grupą, pragną uzyskać pozytywną opinię otoczenia. Pieśni o treści patriotycznej, śpiewane podczas pochodów, przy kominkach, na wieczornicach, a także tańce ludowe na akademiach, cześć oddawana symbolom państwowym i narodowym przyczyniają się do wiązania emocjonalnego wychowanków z ojczyzną.

Powszechny udział młodzieży w przygotowaniu oraz przeprowadzeniu imprez stwarza właściwą atmosferę i możliwości kształtowania pożądanых cech członka organizacji. Zarówno przeprowadzane rozmowy oraz uzyskane odpowiedzi w ankiecie na pytanie: /"którego z członków organizacji można nazwać aktywistą, człowiekiem zaangażowanym?"/, pozwalają ułożyć listę takich cech, jakimi powinien charakteryzować się uczeń biorący czynny udział we wspólnych zadaniach, podejmowanych dla uczczenia świąt i rocznic państwowych.

Zestaw taki przedstawia tabela 1.

Analiza tabeli uświadamia nam, że 35,2 % ogółu badanych członków HSPS nie potrafi określić cech człowieka zaangażowanego. Jest to dość duży odsetek młodzieży, która prawdopodobnie w mniejszym stopniu, bądź wcale nie włącza się do działalności wynikającej z planu pracy szczepeu.

Tabela 1.
Cechy aktywisty, człowieka zaangażowanego, w opinii badanych członków organizacji

Cechy ucznia aktywisty	Liczba wypowiedzi	
	N - 88	%
oddany organizacji, poświęca się dla niej	25	28,4
bierze czynny udział we wszystkich pracach organizacji	18	20,5
dobry organizator, inicjuje nowe formy działania	15	17,0
wiedzie prim wśród kolegów i koleżanek	13	14,7
wywiązuje się z przyjętych zadań organizacyjnych	13	14,7
czuje się potrzebny w tej organizacji	11	12,5
nie ma aktywistów, ludzi zaangażowanych	31	35,2

28,4 % respondentów uważa, że człowiekiem zaangażowanym jest ten, kto bez reszty poświęca się swojej organizacji. Niektórzy z badanych tak uzasadniają swoją wypowiedź: "Uważam, że człowiekiem zaangażowanym jest taki człowiek organizacji, który swój czas wolny, poświęca innym, aby móc ich czegoś nauczyć, aby umożliwić im spędzenie czasu jak najlepiej i jak najkorzystniej" - chłopiec l. 16, poch. chłopskie⁵; "Aktywistą jest ten, który bierze czynny, nieprzymuszony udział w pracach podejmowanych przez cały zespół harcerski" - dziewczyna l. 18, poch. robotnicze⁶; "Aktywistą, człowiekiem zaangażowanym jest chłopiec lub dziewczyna, pracujący społecznie, oddany organizacji, wykonujący swą pracę bezinteresownie" - dziewczyna l. 18, poch. robotnicze⁷. Takich i podobnych wypowiedzi można by przytoczyć bardzo wiele. We wszystkich występuje element gotowości do poświęceń, który jest składową częścią współczesnego patriotyzmu. I. Jundziłł powiada, że "... sumienne, gorliwe, pełne inwencji spełnianie obowiązków z całym poczuciem odpowiedzialności i motywacją nastawioną na chęć aktywnego udziału w rozwoju ojczyzny jest wyrazem patriotyzmu

jednostki /.../⁸. 20,5 % respondentów stwierdziło, że aktywną jest ten, kto bierze czynny udział we wszystkich pracach organizacji. Kalendarz imprez szkolnych i harcerskich oraz metody, a zwłaszcza przydzielenie poszczególnym członkom zespołu konkretnych zadań do wykonania, stwarzają doskonałe warunki do kształtowania postulowanych cech patriotyzmu, wyrażającego się zaangażowaniem w wypełnieniu podstawowych obowiązków wynikających z programu działania HSPS.

Kolejną formą, dzięki której można kształtować właściwe postawy patriotyczne, jest udział w pracach i czynach społecznych młodzieży. J. Szczepański działaniami społecznymi nazywa tylko te, "które zmierzają do wywoływania zmodyfikowania zachowania postaw czy dążeń jednostek czy zbiorowości"⁹. Określenie to zbyt zawęża pojęcie "pracy społecznej", przez które w potocznej mowie rozumiemy działanie na rzecz innych /poza najbliższymi osobami/ wykonywane poza codziennymi obowiązkami. Działalnością społeczną - zdaniem I. Jundziłł - nazywać będziemy taką pracę, która jest "... wykonywana z myślą o innych, której celem jest uzyskanie takich wartości, jakie mogą przyczynić się do poprawy życia innych ludzi czy do rozwoju bliższego lub dalszego środowiska"¹⁰. Analiza planu pracy szczebu pozwala wnioskować, że tak rozumiana praca społeczna występowała w trakcie całego roku szkolnego. Potwierdza to również przeprowadzona obserwacja.

Do najważniejszych prac społecznych, które podejmowała młodzież można zaliczyć:

- pełnienie dyżurów porządkowych w czasie długich przerw, przed lekcjami i po zakończonych przerwach,
- powoływanie w klasach grup samopomocy koleżeńskiej uczniom napotykaającym trudności w nauce,
- systematyczne utrzymywanie porządku w obejściu szkoły, upiększanie klas i korytarzy,
- zbiórka odpadów użytkowych,
- pomoc doraźna osobom starszym, opieka nad samotnymi, chorymi.

Inicjowane zadania w tym zakresie podejmowane były przez

całą społeczność uczniowską, jednakże stwierdzić należy, że najważniejszą rolę w ich realizacji pełniły drużyny HSPS, 34 % badanych uczniów informuje, że brało czynny udział w udzieleniu pomocy słabszym uczniom; 31 % podejmowało prace społeczne polegające na porządkowaniu ulic i placów na rozwijających się osiedlach Bydgoszczy, 29,5 % opiekowało się systematycznie lub doraźnie ludźmi wymagającymi pomocy lub specjalnej troski.

Wartość pracy społecznej podejmowanej przez młodzież uwarunkowana jest motywacją skłaniającą do określonego działania. Ważną sprawą jest umiejętne łączenie motywów osobistych i społecznych. Według B. Suchodolskiego "stanowisko to wymaga takiego zaangażowania w działanie, które apeluje do motywów osobistych i społecznych równocześnie motywów pozwalających "wypowiadać siebie", a zarazem służyć społeczeństwu. Światopoglądowe horyzonty, które się odsłaniają z tych pozycji, są przeciwstawne "małej stabilizacji": są horyzontami ofiarności i heroizmu, odwagi i ryzyka, uporczywości i konsekwencji w działaniu"¹¹. Autor tej wypowiedzi wysuwa postulat takiego działania społecznego, które spowoduje pełne zaangażowanie w sprawy społeczne, a zarazem pozwoli na realizację osobistych potrzeb dorastających umożliwiając im przeżywanie momentów ryzyka i bohaterstwa.

Nie sposób pominąć udziału młodzieży zrzeszonej w Harcerskiej Służbie Polsce Socjalistycznej w XII Alercie ZHP. Alert "to centralna krótko trwająca akcja, mobilizująca cały związek, tzn. wszystkie drużyny, szczepy i instancje harcerskie do podjęcia w tym samym czasie jednolitych, z góry określonych zadań. Każdy alert ma wyznaczone cele i zadania, ważne z punktu widzenia społecznego i aktualnych wydarzeń państwowo-politycznych"¹². XII Alert ZHP odbywał się pn. "Olimpijski start" i trwał od 10 V 76 r. przez kilka dni. Miał on na celu popularyzację zasad oświaty zdrowotnej i higieny, ochrony przyrody i całego środowiska człowieka. Młodzież całego Związku, w tym również badani w 100 %, brała udział w budowie i rozbudowie szkolnych i osiedlowych obiektów rekreacyjnych i sportowych¹³. Główną ideą XII Alertu była myśl mająca na celu uświadomienie

młodzieży, że od jej sił, zdrowia i zapału oraz sprawności będzie zależała przyszłość Ojczyzny.

Gotowość do bezinteresownego i aktywnego działania społecznego w środowisku, które było przedmiotem przeprowadzonych badań, jest budzona różnymi bodźcami pozytywnymi. Zarówno obserwacja, jak i badania ankietowe pozwalają wyodrębnić formy, które przedstawia kolejna tabela.

Tabela 2.

Rodzaje bodźców wzmacniających postawę społecznikowską stosowane przez organizację i nauczycieli - wychowawców

Rodzaje bodźców pozytywnych	Liczba badanych	Odsetek
Składanie gratulacji przez nauczycieli	56	61,3
Wyróżnienie listem pochwalnym	46	52,2
Wyróżnienie dyplomem	44	50,0

Respondenci w ankiecie tak uzasadniali skuteczność stosowanych bodźców: "Składanie gratulacji przez nauczyciela w obecności uczniów z klasy zwiększa autorytet wyróżnionego wśród jego koleżanek i kolegów tej klasy" - chłopiec, l. 16, pochodzenia inteligenckie¹⁴; "Gratulacje złożone przez nauczyciela wyróżniają ucznia w pewien sposób" - dziewczyna, l. 16, pochodzenie robotnicze¹⁵; "Na pewno taki uczeń, który zostaje wyróżniony przed całą klasą, a nieraz całą szkołą stara się, by nie splamić dobrego imienia, a to kształtuje w nim gotowość do dalszego działania społecznego na przyszłość" - dziewczyna, l. 16, poch. chłop.¹⁶; "Wyróżnienie ucznia dopinguje go w dalszej działalności" - chłopiec, l. 18, poch. intelig.¹⁷; "Wyróżnienie dyplomem ucznia za wzorową postawę społeczną jest dobrą formą, zachęcającą ucznia do pracy nad sobą i lepszymi efektami pracy społecznej" - chłopiec, l. 18, poch. intelig.¹⁸; "Gratulacje nauczyciela mobilizują do większego zaangażowania w działalności społecznej" - dziewczyna, l. 16, poch. intelig.¹⁹; "Wyróżnienie dyplomem czy ustne gratulacje nauczyciela mobili-

zują do większego wysiłku, są rzeczywistym, bardzo przyjemnym uznaniem, zapłatą za pewien trud" - dziewczyna 1, 18, poch. robotn.²⁰. Można by przytoczyć znaczenie więcej wypowiedzi młodzieży, która wysoko ceni aprobatę działania społecznego wyrażoną przez dorosłych. Nikt z respondentów nie oczekiwał materialnej zachęty, będącej bodźcem do działalności społecznej. Świadczy to o wysokiej dojrzałości społecznej i prawidłowo kształtowanej w organizacji młodzieżowej postawie społecznikowskiej.

2. Ś w i a d o m o ś ć p a t r i o t y c z n a b a d a - n e j m ł o d z i e ż y

Zagadnieniem kształtowania postaw wychowawczych dzieci i młodzieży zajmowało się wielu teoretyków i praktyków pedagogiki. Szereg z nich dało temu wyraz w licznych publikacjach prezentowanych w zawartych drukach lub w artykułach na łamach periodyków pedagogicznych. Warto wymienić przede wszystkim tych, którzy do interesujących wniosków dochodzili przez badania empiryczne, a mianowicie: B. Gawlinę, I. Jundziłł, A. Kanię, J. Klimę, J. Koblewską, K. Kotłowskiego, W. Markiewicza, T. Morawskiego, H. Muszyńskiego, B. Pleśniarskiego, S. Reymonta, Z. Rybickiego, B. Suchodolskiego, W. Szczerbę, Ł. Szymańskiego, A. Tchorzewskiego, M. Żychowskiego²¹. Wspomniani badacze stwierdzają, że niezmiernie trudne jest dokonanie określenia i zbadania postawy patriotycznej. W tym celu należałoby stworzyć psychologiczne skale, na podstawie których można by mierzyć poszczególne elementy postaw patriotycznych. Z uwagi na powyższe zastrzeżenie ograniczyliśmy się w swoich badaniach do poznania tego, co można określić świadomością patriotyczną młodzieży. S. L. Rubinsztejn uważa, że "świadomość jest swoistą formą odzwierciedlenia rzeczywistości obiektywnej, istniejącej poza świadomością i niezależnie od niej. Toteż zjawiska psychiczne nie można określić jednoznacznie przez sam tylko stosunek do podmiotu, który go doznaje. Zjawisko psychiczne zakłada stosunek do przedmiotu, który się

w nim odbija. Jako wyraz podmiotu i odbicia przedmiotu - świadomość jest jednością przeżycia i wiedzy²².

Badając świadomość patriotyczną dorastających, posłużyliśmy się w ankiecie pytaniem, które dotyczyło cech współczesnego patrioty. Niewątpliwie dotarcie do świadomości uczniów - członków organizacji harcerskiej jest zadaniem niezmiernie trudnym. Jednakże potrzeba poznania tego elementu postawy jest konieczna po to, aby móc skuteczniej modyfikować nastawienie psychiczne w toku procesu wychowawczego młodzieży, któremu uczniowie są podporządkowani w ciągu 10 miesięcy każdego roku szkolnego.

Uzyskane wyniki przedstawia poniższy diagram.

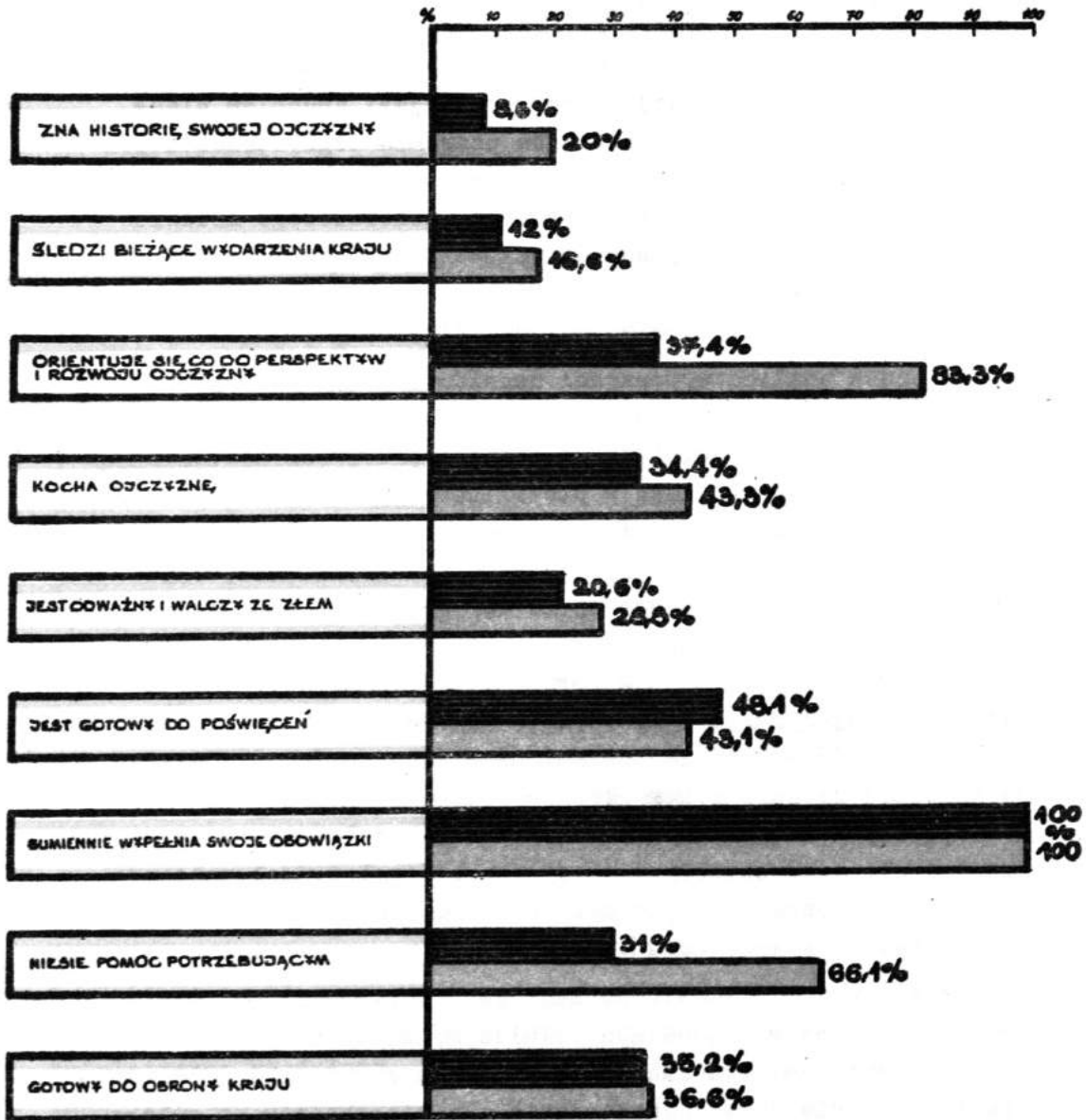
Dokonana analiza wypowiedzi uczniów - członków Organizacji Harcerskiej Służbie Polsce Socjalistycznej pozwala wnioskować, że badani bez względu na stałe miejsce zamieszkania /miasto - wieś/ wymieniają w przybliżonym odsetku takie same cechy współczesnego patrioty. Wyjątek stanowią tylko trzy przypadki, a mianowicie: uczniowie pochodzący ze środowisk wiejskich częściej wskazują na takie cechy, jak znajomość przeszłości Ojczyzny /20,0 %/, orientację w zakresie perspektyw i rozwoju kraju /83,3 %/ oraz niesienie pomocy ludziom jej potrzebującym /66,1 %/. Wydaje mi się, że cechy te mogą być rzeczywiście bardziej utrwalone w świadomości młodzieży pochodzącej ze wsi. W tym właśnie środowisku, silniej aniżeli w miejskim, funkcjonują w kulturze lokalnej baśnie, legendy, opowiadania oraz obrzędy i tradycje, których źródła upatruje się w przeszłości, dlatego one to dosyć trwale zachowują się w świadomości mieszkańców wsi.

Orientacja w zakresie perspektyw i rozwoju kraju również bywa silniejsza w środowisku rolniczym. Aktualna polityka państwa i partii zmierza do unowocześnienia gospodarki rolno-spożywczej, co nie jest bez znaczenia dla mieszkańców, a zwłaszcza młodzieży wsi. Tendencja do racjonalnie pojmowanej kolektywizacji oraz specjalizacji zakładów rolnych indywidualnych, spółdzielczych oraz państwowych zmusza do refleksji i określenia swego przyszłego miejsca w Ojczyźnie. Młodzież pocho-

CECHY WSPÓŁCZESNEGO PATRIOTY

W ŚWIADOMOŚCI BADANYCH CZŁONKÓW ORGANIZACJI HARCERSKIEJ W ZALEŻNOŚCI
OD ŚRODOWISKA ZAMIESZKANIA

DIAGRAM 1.

■ - Uczniowie - członkowie ZNP pochodzący z miasta

□ - Uczniowie - członkowie ZNP pochodzący ze wsi

dząca ze wsi aż w 66,1 % wymienia jako cechę patrioty gotowość do niesienia pomocy ludziom jej potrzebującym. Z pewnością oczekujących tej pomocy jest znacznie więcej w środowisku wiejskim, gdzie jeszcze nie zawsze w sposób zadowalający jej się udziela. Z tego właśnie względu młodzież ze wsi jest na tę sprawę bardziej wrażliwa.

Uzyskane za pomocą ankiety wypowiedzi dotyczące cech współczesnego patrioty ujęto w dziewięć określonych grup, które z kolei można poddać dalszej analizie. Pierwsze trzy dotyczą wiedzy o Ojczyźnie: jej przeszłości /1/, znajomości współczesności /2/ oraz wizji przyszłości /3/. Kolejne trzy grupy cech wskazują na odzwierciedlenie w świadomości badanych emocjonalnego stosunku do Ojczyzny: Kocha ojczyznę /1/, jest odważny i walczy ze złem /2/, jest gotowy do poświęceń dla Polski /3/. Ostatnie trzy grupy cech odnoszą się do działalności sfery psychicznej człowieka. Zdaniem ankietowanych współczesny patriota /1/ sumiennie wypełnia swoje obowiązki /1/, niesie pomoc drugim /2/, a także jest gotowy do obrony kraju /3/. Na uwagę zasługuje fakt, że 100 % ogółu badanych uważa, iż każdy kto chce być patriotą swojej Ojczyzny musi rzetelnie pracować dla dobra swojego kraju. Tak właśnie należy pojmować nowoczesny patriotyzm. W tezach programowych Komitetu Centralnego PZPR przyjętych na V Plenum czytamy m. in. "patriotyczna służba dla Ojczyzny i społeczeństwa najpełniej manifestuje się w pracy pomnażającej materialny i kulturalny dorobek narodu..."²³. Z pewnością do uświadomienia młodzieży tej cechy patriotyzmu przyczyniła się organizacja przez szeroko zakrojoną działalność społeczną uczniów, która była już przedmiotem analizy. Gotowość do obrony kraju jako cecha patriotyzmu wymieniona została przez niewiele więcej niż 1/3 badanych. Można zatem stwierdzić, że respondenci w sposób nowoczesny pojmują strukturę patriotyzmu. W warunkach pokojowej polityki państwa i internacjonalistycznego współistnienia krajów bloku socjalistycznego ta cecha, chociaż równie ważna, nie wyparła cech istotniejszych mieszczących się w modelu współczesnego Polaka - patrioty.

Na zakończenie warto przytoczyć kilkanaście wypowiedzi

uczniów - członków HSPS, które stanowiły podstawę do wyodrębnienia cech patrioty, tkwiących w świadomości respondentów: "Dobrym Polakiem nazwać można człowieka pracowitego, przywiązanego do Ojczyzny, walczącego ze złem, obojętnością i przestępczością, samokrytycznego, umiejącego współżyć z ludźmi, ganiącego zauważone błędy" - dziewczyna, l. 18, poch. robotn.²⁴; "Patriota to ten, kto dobrze wypełnia obowiązek wobec Ojczyzny, środowiska, rodziny. Powinien on posiadać cechy dobrego obywatela PRL, kształtować swój udział w trakcie nauki w życiu organizacji młodzieżowej, powinien być gotowy do obrony kraju" - chłopiec, l. 16, poch. chłop.²⁵; "Patriota powinien kochać Ojczyznę, być jej oddanym w codziennej pracy, gotowym w każdej chwili do obrony swego kraju w razie najazdu wroga" - dziewczyna, l. 16, poch. robotn.²⁶; "Patriota musi być uczciwy przy wypełnianiu swoich codziennych obowiązków, działający na korzyść kraju, można na niego zawsze liczyć, w każdej sytuacji, musi być gotowy w razie niebezpieczeństwa do obrony Ojczyzny" - chłopiec l. 17, poch. robotn.²⁷; "Patriota walczy o dobre wyniki w pracy, jest sprawiedliwy i odważny, śmiało broni słusznej sprawy, dba o wspólne dobro i nie opuści nikogo w potrzebie" - chłopiec, l. 18, poch. chłop.²⁸; "Patriota to człowiek sumienny, pracowity, oddany na przykład organizacji i pracy w niej, uczciwy, społecznik" - dziewczyna, l. 18, poch. intelig.²⁹; "Dobry Polak powinien być uczciwy, pracowity, sumienny, słowny, aktywny społecznie, umieć współżyć w rodzinie i całym społeczeństwie" - chłopiec, l. 18, poch. robotn.³⁰; "Patriota powinien kochać Ojczyznę, pracować dla niej, interesować się losami Ojczyzny, znać jej trudne lata okupacji i umieć je uszanować" - dziewczyna, l. 16, poch. robotn.³¹; "Patriotyzm to gotowość do obrony kraju, pracowitość na jego rzecz, znajomość polityki państwa" - chłopiec, l. 18, poch. robotn.³²; "Patriota to społecznik, pracowity, sumienny, kochający naród i realizujący program partii" - dziewczyna, l. 18, poch. robotn.³³; "Dobry Polak jest pracowity, uspołeczniony, kochający kraj i ludzi, działający dla jego dobra" - dziewczyna l. 18, poch. intelig.³⁴; "Patriota to człowiek sumienny w pracy, zaangażowany społecznie, interesujący się

sprawami kraju i społeczeństwa" - chłopiec, l. 18, poch. robotn.³⁵; "Patriota to ten, kto dobrze pracuje, jest bezinteresowny, uczciwy, dbający nie tylko o swoje dobro, ale zauważa problemy innych, potrafi nieść pomoc potrzebującym" - dziewczyna, l. 18, poch. intelig.³⁶; "Patriota jest zaangażowany w swoją pracę i problemy społeczne, interesuje się polityką kraju, pomaga innym" - dziewczyna, l. 18, poch. robotn.³⁷; "Tego można nazwać patriotą, kto systematycznie uczęszcza do szkoły, a w przyszłości wykonuje pracę, pomaga innym, nie okrada zakładu, częścią swego serca powinien być oddany Ojczyźnie - dziewczyna, l. 16, poch. robotn.³⁸; "Miano dobrego Polaka powinno się dawać osobom, które starają się, by nasza Ojczyzna była państwem rozwiniętym i dla niej poświęca swoją pracę, kiedyś byli to ludzie, którzy bronili Polski w czasie II wojny światowej" - dziewczyna, l. 16, poch. chłopskie³⁹; "Patriota dobrze spełnia swoje obowiązki zawodowe, dba o dobre imię swej Ojczyzny, gotowy jest do obrony kraju" - dziewczyna, l. 16, poch. robotnicze⁴⁰; "Patriota to człowiek pracowity, aktywista, społecznik, propagator cennych inicjatyw w środowisku, jakim przebywa. Powinien posiadać predyspozycje pedagogiczne" - dziewczyna, l. 16, poch. intelig.⁴¹

Te i wiele innych wypowiedzi uczniów - członków HSPS były podstawą do wyodrębnienia w postaci diagramu cech współczesnego patrioty. Mimo nieporadności stylistycznej i gramatycznej świadczą one o wysokim stopniu świadomości patriotycznej młodzieży, której poziom uwarunkowany jest systematycznymi, ciągłymi i planowanymi oddziaływaniami harcerskiej organizacji uczniów szkoły ponadpodstawowej.

3. D z i a ł a l n o ś ć H a r c e r s k i e j S ł u ż - b y P o l s c e S o c j a l i s t y c z n e j n a r z e c z o b r o n n o ś c i k r a j u

Mimo że niewiele ponad 1/3 ankietowanych wymienia gotowość do obrony Ojczyzny jako jedną z cech współczesnego patriotyzmu, to zagadnienie stanowi jedno z podstawowych zadań

podejmowanych przez harcerstwo nie tylko współczesne, ale i okresu międzywojennego. Problem przysposobienia się młodzieży zrzeszonej w HSPS do obrony kraju ma swoje odbicie w programie tej organizacji. W dokumencie tym stwierdza się, że "szeroka popularyzacja zagadnień obronnych jest ważną, społecznie uzasadnioną koniecznością. Drużyny Harcerskiej Służby Polsce Socjalistycznej powinny podejmować w swoim środowisku zadania zmierzającego do szerokiego upowszechnienia umiejętności obronnych⁴². A dalej czytamy, iż "ZHP jest jedyną organizacją młodzieżową, która obok organizacji społecznych /LOK, APRL, PCK, ZOSP, ORMO itp./ zostało bezpośrednio włączona do systemu powszechnej samoobrony /obrony cywilnej/. Mamy więc obowiązek kształtowania określonych cech i postaw młodych ludzi, takich jak: wysoka sprawność fizyczna, zaradność, zdyscyplinowanie, odporność psychiczna, podejmowanie szybkich i trafnych decyzji, umiejętność kierowania zespołem oraz odpowiedzialność za siebie i innych⁴³. Tak więc "przyspasabianie młodych ludzi do obrony Ojczyzny powinno stanowić integralny element patriotycznego i internacjonalistycznego wychowania⁴⁴.

Całoroczna obserwacja pracy szczepeu drużyn HSPS przy Technikum, w którym prowadzono badania, pozwala wnioskować, że zagadnienie obronności kraju przewijało się przez wiele form działalności młodzieży zrzeszonej w tej organizacji. Obserwację tę potwierdzają wypowiedzi uczniów⁴⁵. Ponadto 45 % badanych informuje o takich rodzajach działalności organizacji młodzieżowej, które związane są z zajęciami wpływającymi na postawę gotowości do obrony kraju. Do zajęć takich można zaliczyć:

- spotkanie z przedstawicielami LWP,
- zadania związane ze zdobyciem sprawności i stopni harcerskich,
- pionierkę i terenoznawstwo,
- biegi patrolowe,
- współpraca ze szkolnym Kołem PCK,
- zimowe zawody wolterowskie organizowane wraz z LOK,
- spartakiady kościuszkowskie organizowane wraz z LOK,

- przygotowania całoroczne do manewrów techniczno-obronnych organizowanych przez GK ZHP co dwa lata.

Na uwagę zasługuje ostatnia forma zajęć mających przyczynić się do kształtowania postawy wyrażającej się gotowością do obrony kraju. Manewry są jedną z atrakcyjniejszych form podsumowania działalności harcerskich drużyn specjalnościowych.

Przygotowanie do manewrów polega m. in. na opanowaniu określonego zakresu i treści wiedzy społeczno-politycznej, wiadomości i umiejętności harcerskich, ogólnej wiedzy wojskowej oraz zagadnień powszechnej samoobrony⁴⁶.

Do ulubionych zajęć młodzieży badana zaliczyła jedną z form stosowanych na zajęciach z terenoznawstwa, a mianowicie tzw. "marsz na orientację". Marsze takie organizowane były z wielkim zapałem przez dziewczęta i chłopców na obozach, biwakach, wycieczkach i rajdach.

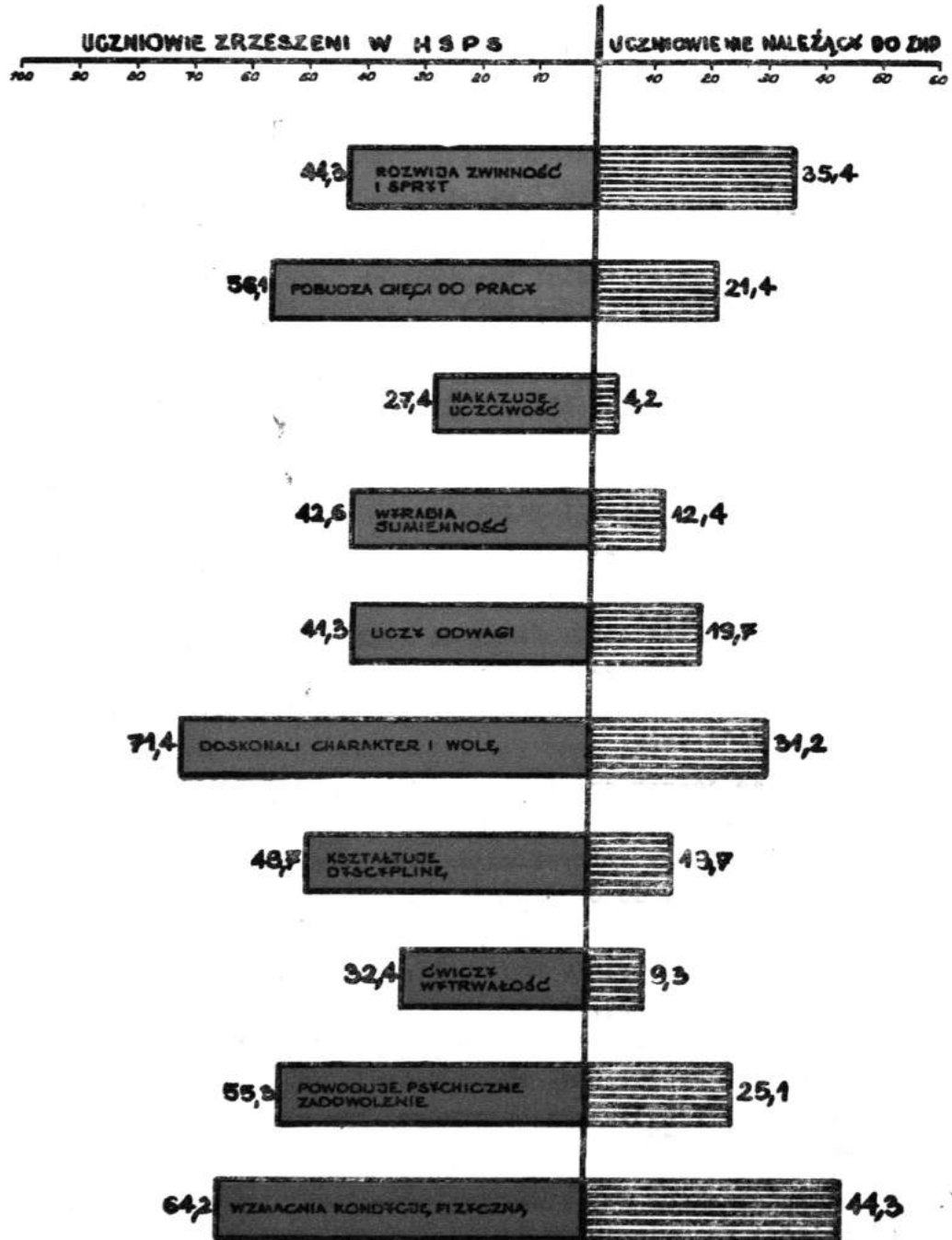
Wymienione zajęcia oraz różnorodne formy stosowane w ich ramach, młodzieży traktuje jako specyficzny rodzaj sportu, który przez aktywizację fizyczną przyczynia się do kształtowania osobowości młodzieży. Pozytywny stosunek do zajęć w zakresie obronności przedstawiają opinie badanych prezentowane na kolejnym diagramie.

Analiza danych przedstawionych w formie diagramu pozwala konstatować, że bezpośredni udział młodzieży, skupionej w organizacji HSPS, w różnych zajęciach i formach mających na celu przygotowanie do obronności kraju jest skuteczniejszy niż w przypadku osób nie należących do organizacji harcerskich, co odzwierciedla opinia badanych o roli aktywności fizycznej i sportu. Wydaje się, że dobre przygotowanie patriotyczno-obronne wyklucza wszelki postrach, panikę, natomiast apeluje do intelektu wychowanka, który potrafi zrozumieć, że im lepszy poziom przygotowania obronnego, tym większa gwarancja zachowania pokoju⁴⁷.

Przedstawiony materiał empiryczny miał ułatwić uzyskanie odpowiedzi na pytania, dotyczące realnych możliwości organi-

ROLA AKTYWNOŚCI FIZYCZNEJ I SPORTU W PRZYGOTOWANIU DO OBRONY KRAJU W OPINII BADANYCH UCZNIÓW

DIAGRAM 3.

zacji HSPS w procesie kształtowania niektórych komponentów postawy patriotycznej młodzieży.

Szczegółowa analiza materiału uzyskanego dzięki obserwacji, ankietom, wywiadam, badaniom dokumentacji pozwala stwierdzić, że wiele stosowanych form i metod pracy drużyn Harcerskiej Służby Polsce Socjalistycznej przyczynia się do umacniania właściwych postaw patriotycznych, co potwierdzają badani uczniowie. W ich świadomości funkcjonuje wzorzec współczesnego patrioty składający się z trzech podstawowych komponentów: elementu intelektualnego, emocjonalnego i działaniowego. Wreszcie bogata działalność HSPS na rzecz obronności kraju świadczy o roli tej organizacji w kształtowaniu postaw patriotycznych młodzieży szkół ponadpodstawowych.

PRZYPISY

- ¹ Słownik organizacji młodzieżowych w Polsce 1918-1970, Warszawa 1971, s. 104 i następne.
- ² I. Jundziłł, O wychowaniu patriotycznym dzieci, Warszawa 1969, s. 15.
- ³ Program działania drużyn HSPS, W: Harcerstwo 1973, 7-8, s. 13-26.
- ⁴ Plan pracy szkoły na 1975/76 rok.
- ⁵ Ankieta nr 24.
- ⁶ Ankieta nr 43.
- ⁷ Ankieta nr 62.
- ⁸ I. Jundziłł, O wychowaniu patriotycznym w kl. V-VIII, Warszawa 1970, s. 58.
- ⁹ J. Szczepański, Elementarne pojęcie socjologii, Warszawa 1963, s. 90.
- ¹⁰ I. Jundziłł, op. cit., s. 56.
- ¹¹ B. Suchodolski, O wychowawczym znaczeniu pracy społecznie

pożytecznej prowadzonej samodzielnie i wspólnie, Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze 1968, nr 7.

- 12 My - 75, Inicjatywy polskiego ruchu młodzieżowego, Warszawa 1975, s. 31-32.
- 13 W trakcie przygotowania pracy do maszynopisu nie znane jeszcze były konkretne efekty materialne osiągnięte w wyniku realizacji zadań wynikających ze specjalnego rozkazu Naczelnika ZHP.
- 14 Ankieta nr 87.
- 15 Ankieta nr 82.
- 16 Ankieta nr 81.
- 17 Ankieta nr 65.
- 18 Ankieta nr 49.
- 19 Ankieta nr 40.
- 20 Ankieta nr 23.
- 21 B. Gawlina, Postawy patriotyczne młodzieży licealnej oraz ich środowisko warunkowania, Kwartalnik Pedagogiczny 1969, nr 2; I. Jundziłł, Próba badania postaw patriotycznych młodzieży, Nauczyciel i Wychowanie 1968, nr 6; A. Kania, Problemy wychowania patriotycznego w pracy wojska i szkoły, Nauczyciel i Wychowanie 1969, nr 5; J. Klima, O wychowaniu patriotycznym, Harcerstwo 1965, nr 75; J. Koblewska, Film jako środek wychowania patriotycznego uczniów klas I-IV, Życie Szkoły 1968, nr 9; K. Kotłowski, O wychowaniu patriotycznym, Nauczyciel i Wychowanie 1966, nr 6; W. Markiewicz, Zadania szkoły w kształtowaniu postaw patriotycznych, Nauczyciel i Wychowanie 1962, nr 2; T. Morawski, Twórca "Pancernych" o wychowaniu patriotycznym na co dzień, Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze 1968, nr 7; H. Muszyński, Niektóre problemy kształtowania postaw patriotycznych dzieci i młodzieży, Kwartalnik Pedagogiczny 1966, nr 3; B. Pleśniarski, Patriotyzm jako jedna z cech osobowości, Chowania 1966, nr 2; S. Reymont, Film oświatowy wobec zadań wychowania patriotycznego, Kwartalnik Pedagogiczny 1966, nr 1; Z. Rybicki, Pro-

blemy patriotycznego wychowania młodzieży, Wychowanie 1970, nr 1; B. Suchodolski, O wychowaniu patriotycznym, Fakty i Myśli 1968, nr 13; W. Szczerba, Problemy wychowania patriotycznego w szkole polskiej, Kwartalnik Pedagogiczny 1966, nr 3; A. Tchorzewski, Postawy patriotyczne 11-latków, Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze 1970, nr 8; Ł. Szymański, Rozważania o realizacji wychowania patriotycznego, Nowe Drogi 1968, nr 8; M. Żychowski, Wychowanie patriotyczne podstawowym zadaniem wychowania, Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze 1968, nr 7.

- 22 S.L. Rubinsztein, Podstawy psychologii ogólnej, Warszawa 1962, s. 21.
- 23 VII Plenum KC PZPR, Podstawowe dokumenty i materiały, Warszawa 1972, s. 83.
- 24 Ankieta nr 23.
- 25 Ankieta nr 29.
- 26 Ankieta nr 31.
- 27 Ankieta nr 33.
- 28 Ankieta nr 39.
- 29 Ankieta nr 49.
- 30 Ankieta nr 51.
- 31 Ankieta nr 61.
- 32 Ankieta nr 52.
- 33 Ankieta nr 68.
- 34 Ankieta nr 69.
- 35 Ankieta nr 71.
- 36 Ankieta nr 75.
- 37 Ankieta nr 76.
- 38 Ankieta nr 79.
- 39 Ankieta nr 81.
- 40 Ankieta nr 82.

- 41 Ankieta nr 85.
- 42 Program działania drużyn HSPS, s. 18.
- 43 Op. cit., s. 18.
- 44 Op. cit., s. 18.
- 45 Patrz ankieta zawarta w dokumentacji Zakładu Teorii i Historii Wychowania, pytanie 14.
- 46 W wymienionej formie brałem bezpośredni udział, co pozwoliło mi na lepszą obserwację interesujących mnie zjawisk wychowania.
- 47 Por. I. Jundziłł, op. cit., s. 66.

DIE ROLLE DER JUGENDERGANISATION DER ÜBERGRUNDSCHULEN IN DER GESTALTUNG EINER PATRIOTISCHEN HALTUNG DER SCHÜLER

Zusammenfassung

Eine ungewöhnlich wichtige Rolle im patriotisch-erzieherischen Prozeß der Jugend in den Übergrundschulen spielt die Organisation H.S.P.S. In diesem Artikel beobachtete man unter anderen die Formy und Methoden der Arbeit in den Pfadfindrabeteilungen durch welche konkrete persönliche Eigenschaften der Heranwachsenden gestaltet werden. Eine der wichtigsten pädagogischen Aufgaben ist: die Entwicklung der patriotischen Bewußtheit aller Mitglieder der Pfadfinderbewegung die durch das Kenntniss der Geschichte und Heimattraditin, Beobachtung und Teilnehmen in laufenden Ereignissen des Landes, Orientierung in den Perspektiven und Entwicklung des Staates gekennzeichnet wird. Unzertrennbar verbunden mit der pädagogischen Praktik der Pfadfinderbewegung ist die Tätigkeit für die Wehrhaftigkeit des Landes, welche durch die Organisation ihrer Eleven in bezeichnete Eigenschaften und Haltungen ausstatten will - solche wie: hohe physische Leistung, Tathräftigkeit, Disziplin, Widerstandskraft, schnelle und trefende Entschlüsse fassen, das geschickte Leiten eines Menschen-verbands und zuletzt die Verantwortung für sich und andere. Dieser Artikel

besteht auf einer Analyse der empirischen Ergebnisse in den Pfadfinderbewegungen im Gastronomischen Technikum in Bydgoszcz. Das Material sammelte man mit einer Beobachtungstechnik Fragebogen und durch die Untersuchung der Dokumentation.

Роль молодежных организаций средних учебных заведений в формировании патриотизма у учеников

Резюме

Необычно важную роль в воспитании учеников в духе патриотизма в средних учебных заведениях играет организация, называемая "Харперской службой социалистической Польше". В статье обращено внимание на форму и методы работы в харперских дружинах, при содействии которых формируются конкретные черты характера у подростков. Одним из главных заданий в сфере воспитания является развитие патриотической сознательности у членов харперской организации, что выражается в ознакомлении с историей и традициями отчизны, в участии и наблюдении за текущими событиями в стране, ориентировке относительно перспектив и развития государства и т.д. Неразрывно с воспитательной практикой харперства связана и её деятельность в области обороноспособности, посредством которой организация стремится выработать определенные черты характера и взгляды на жизнь. Это и отличная физическая подготовка, и предприимчивость, и дисциплинированность, и душевная стойкость, и умение принять быстрое и правильное решение, и умение руководить группой, и, наконец, ответственность за себя и других.

Настоящая статья опирается на анализ результатов в эмпирических исследованиях, проведенных в харперских дружинах, действующих в Gastronomическом техникуме г. Быдгоща. Материал собран методом наблюдений, анкет, интервью и исследования документации.